

Vladimir Kaminer

Orosz diszkó

Oroszok Berlinben

1990 nyarán híre terjedt Moszkvában, hogy Honecker – mintegy jóvátételként azért, hogy az NDK semmit sem fizetett Izraelnek – befogadja a Szovjetunióból érkező zsidókat. A hivatalos kelet-német propaganda szerint az összes egykori náci Nyugat-Németországban él. Az információ azoktól a kereskedőktől származott, akik hetente repültek Moszkvából Nyugat-Berlinbe és vissza, s közben mindenféle üzletet bonyolítottak le. A hír gyorsan terjedt, már mindenki tudott róla, kivéve talán Honeckert. A Szovjetunióban az embernek rendszerint titkolták zsidó származásukat, karriert ugyanis csak tiszta passzussal lehetett csinálni. Nem az antiszemitizmus volt ennek az oka, hanem egyszerűen az a tény, hogy a többé-kevésbé felelősségteljes posztokon mindenütt a kommunista párt emberei ültek. És zsidókat nem szívesen vettek föl a pártba. Az egész szovjet nép katonásan egy ütemre menetelt a Vörös téren, egyik munkasikertől a másikig – senki sem szállhatott ki. Kivéve persze a zsidókat. Aki ugyanis zsidó volt, az mint olyan – legalábbis elméletileg – kivándorolhatott Izraelbe. Ha tehát egy zsidó tette ezt, az – majdhogynem – rendben is volt. De ha párttag kérelmezte a kivándorlást, hát akkor már nagyot nézett az egységben küzdő többi kommunista.

Az apám például négyszer kérte felvételét a pártba, mind a négyszer elutasították. Tíz évig volt egy kis üzem tervosztályának vezetőhelyettese, s arról ábrándozott, hogy egy szép napon majd vezető is lesz. Akkor ugyanis kerek 35 rubellel magasabb fizetést kapott volna. De hogy a tervosztály élére párton kívüli vezetőt nevezzenek ki, azt még rémálmaiban sem tudta elképzelni az igazgató. Ez azért is lehetetlenség lett volna, mert hónap végén minden munkahelyi vezetőnek a kerületi párttaggyűlésen kellett beszámolnia munkájáról. De hogyan is tehetne volna be oda a lábát – párttagkönyv nélkül?

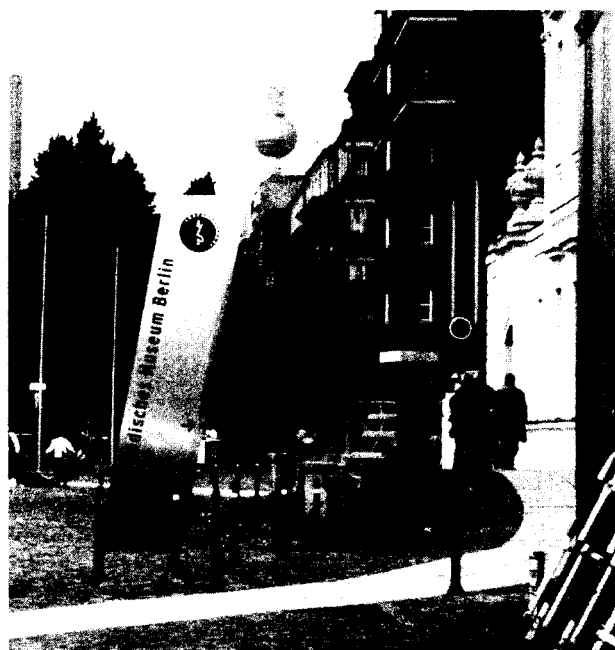
Apám minden évben megpróbált belépni a pártba. Literszámrá itta az aktivistákkal a vodkát, halálra izzadta magát velük a szaunában, mindhiába. Minden évben ugyanazon bukott el: „Nagyon be-

csülünk téged, Viktor, te vagy a legjobb barátunk” – mondták az aktivisták. „A pártba is szívesen fölvennénk. De hát te is tudod, hogy zsidó vagy, és ezért bármikor leléphetsz Izraelbe.” „De hát ilyet én sohase tennék” – felelte apám. „Hát persze, hogy nem lépsz le, de tisztán elméletileg mégiscsak megtörténhetne. Képzeld csak el, milyen hülyén állnánk akkor itt.” Így maradt apám örök időkre párttagjelölt.

Jöttek az új idők: zsidónak lenni annyit jelentett, hogy az embernek belépőjegye van a nagyvilágba, meghívják az újrakezdéshez. Azok a zsidók, akik korábban pénzt adtak a rendőrségnek, csak hogy kitöröljék igazolványukból a „zsidó” szót, most épp az ellenkezőjéért kezdtek fizetni. Hirtelen minden üzem zsidó igazgatót akart, mondván, hogy az egész világon csak a zsidók tudnak üzletet csinálni. A legkülönbözőbb nemzetiségek akartak egyszeriben zsidók lenni és Amerikába, Kanadába vagy Ausztriába kivándorolni. Kelet-Németország csak valamivel később került a listára, afféle *geheimtipnek* számított.

Nekem egy barátom nagybátyja adta a fülest, aki Nyugat-Berlinből hozott másológépekkel kereskedett. Egyszer meglátogattuk a lakásában, amely

A berlini Zsidó Múzeumnál

akkor már szinte teljesen üres volt, mivel az egész család hamarosan Los Angelesbe költözött. Már csak egy nagy, drága tévékészülék és egy videó állt a szoba közepén a padlón. A nagybácsi egy matracon feküdt és pornófilmeket nézett.

„Kelet-Berlinben Honecker befogadja a zsidókat. Nekem már túl késő irányt váltani, már az utolsó millióimat is kiszállítottam Amerikába”, mondta. „De ti még fiatalok vagytok, semmittek sincs, nektek épp Németország a legmegfelelőbb hely, ott csak úgy hemzsegnék a csavargók. Szilárd szociális hálózatuk van. Néhány fiattal több vagy kevesebb, igazán nem számít.”

Spontán elhatározás volt. És Németországba egyébként is könnyebb volt kivándorolni, mint Amerikába: a jegy csak 96 rubelbe került, Kelet-Berlinbe pedig még vízum sem kellett. 1990 nyarán barátommal, Misával megérkeztem a lichtenbergi pályaudvarra. Akkoriban még nagyon demokratikusan ment a felvétel. Születési bizonyítványunk alapján – amelyben fehéren-feketén benne állt, hogy szüleink zsidó nemzetiségűek – egy Marienfelden külön e célra felállított iroda igazolást adott. Ezen az igazoláson szerepelt az is, hogy mint zsidó származású polgárokat elismernek minket Németországban. Ezzel az igazolvánnyal aztán a keletnémet rendőr-főkapitányságra mentünk az Alexanderplatzra, és mint elismert zsidóknak, kiállították számunkra a keletnémet igazolványt. Marienfelden és a Berlin Mitte-i rendőr-főkapitányságon aztán sok hasonló cipőben járó orosz ismertünk meg. Az ötödik kivándorlóhullám élosztagát.

Az első hullámnak a forradalom és a polgárháború alatt kivándorolt fehér gárda számított; a második hullám 1941 és 1945 között emigrált; a harmadik hullámban a hatvanas évek állampolgárságuktól megfosztott disszidensei érkeztek; a negyedik hullám a hetvenes években, a Bécsen át kiutazó zsidókkal kezdődött. Az ötödik hullámban a kilencvenes évek elején kivándorló orosz zsidókat már sem a hitük, sem a kinézetük alapján nem lehetett a lakosság többi részétől megkülönböztetni. Éppúgy lehettek volna keresztények, mohamedánok vagy akár ateisták is, szőkék, vörösek vagy feketék, stöpszli- avagy kampós orral. Egyetlen jellegzetességük annyi volt, hogy útlevelük szerint zsidók voltak. Már az is elég volt, ha valaki zsidó vagy fél-, esetleg negyedzsidó volt és Marienfelden ezt bizonyítani tudta.

Mint minden szerencsejátéknál, itt is sok csalás volt. Az első száz között mindenféle embert lehetett

találni: ukrán sebészt a feleségével és három lányával, vilnai temetkezési vállalkozót, egy öreg professzort, aki az orosz űrhajók külső fémborításához szükséges anyagot számította ki és ezt mindenkinek elmesélte, furcsa hangú operaénekest, volt rendőrt és egy halom fiatal, hozzánk hasonló 'egyetemistát'.

Három nagy panelépületet alakítottak át szállónak a külföldről érkezőknek Marzahnban. Korábban a Stasinak volt itt valami üdülőközpontja. További intézkedésekig ott pihenhették ki magukat. A legjobb mindig az elsők kapják. A végleges egyesülés után az újonnan érkezett zsidókat már arányosan osztották szét a tartományok között. A Fekete-erdő és a Thüringiai erdő, Rostock és Mannheim között. És minden tartománynak saját felvételi eljárása volt.

A legvadabb történeteket hallottuk kedélyes marzahn lakóhelyünkön. Kölnben például megkérték a zsinagóga rabbiját, vizsgáztassa le az újonnan érkezett zsidókat, valóban zsidók-e. Aláírása nélkül egyetlen igazolvány sem volt érvényes. A rebbe megkérdezett egy hölgyet, mit esznek a zsidók húsvétkor: „Uborkát”, felelte a hölgy, „uborkát és húsvéti tortát.” „Miért ennének már uborkát?”, kérdezte a rebbe idegesen. „Á, persze, persze, tudom már, mire gondol”, sugárzott a hölgy, „mi, zsidók húsvétkor maceszt eszünk.” „Nos, igen, ha úgy vesszük, a zsidók valóban egész évben maceszt esznek, tehát húsvétkor is. De tudja egyálta-

A berlini Zsidó Múzeum belső terének részlete

lán mi az a macesz?”, kérdezte a rebbe. „Mi az hogy!”, ujjongott a nő, „hát az az a keksz, amit régi recept szerint a kisgyerekek véreből sütnek.” A rebbe elájult. A férfiak olykor saját kezűleg metélték körül magukat, csakis és kizárólag azért, hogy megkíméljék magukat az efféle kérdésektől.

Nekünk, az elsőnek Berlinben ilyesmire nem volt gondunk. A szállónkban egyetlen faszit ugrattak csak be, a Misát. A berlini zsidó hitközség felfedezte a marzahni telepet és szombatoként ebédre hívtak meg minket. Különösen a fiatalabb bevándorlókra fordítottak nagy figyelmet. A külvilágtól elzártnan, nyelvtudás nélkül akkoriban meglehetősen izoláltan éltünk. Egyedül a hitközség érdeklődött irántunk. Új barátom, Misa, Ilja és én minden héten elmentünk. A hatalmas, terített asztalra mindig tettek nekünk néhány üveg vodkát. Kaja nem sok volt, viszont mindent szívvel, háziasan készítettek.

A hitközség főnöke szeretett minket. Olykor olykor kaptunk tőle száz márkát. Ragaszkodott hozzám, látogassuk meg otthonában is. A pénzt annak idején nem fogadtam el, biztos voltam ugyanis abban, hogy itt nem csupán barátságról van szó, még akkor sem, ha velem együtt a hitközség minden tagja szimpatikus volt. De hát, mint kiderült, ez mégiscsak vallási intézmény, amely új tagokat keres. Az efféle kapcsolatoknál aztán mindig elérkezik az ellenszolgáltatás ideje. Szombatoként kezdem a szállóban maradni, gesztenyét sütöttem a

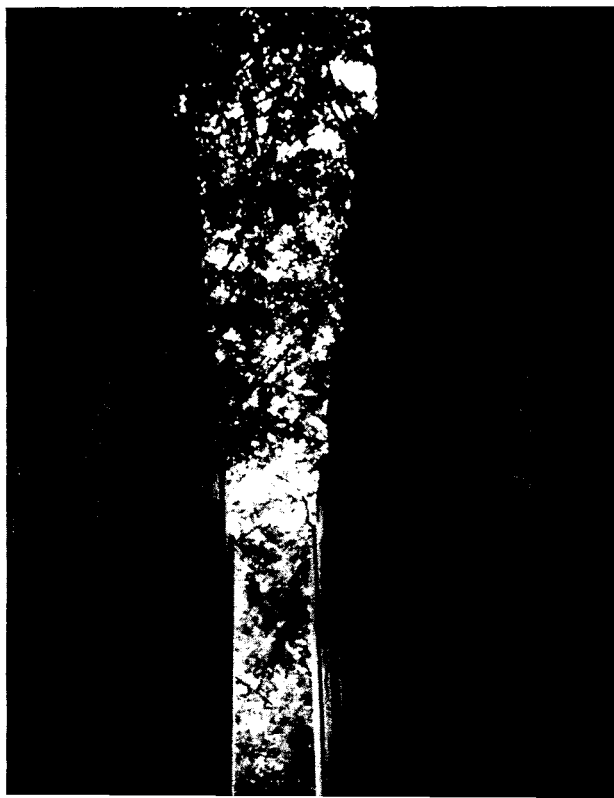
gáztűzhelyben és kártyáztam a nyugdíjasokkal. Két barátom továbbra is eljárt és örült az ajándékoknak. Összebarátkoztak a főnökkel, a lakására jártak ebédelni. Egy napon aztán azt mondta nekik: „Jó zsidóknak bizonyultatok, most már itt az ideje, hogy körülmetéltessétek magatokat, akkor aztán minden rendben is lesz.” „Azt már nem” – felelte Ilja és elment. A töprengő Misa ott maradt. Az elfogadott pénz és a hitközség elnökéhez fűződő barátság miatt érzett lelki-furdalástól gyötörve mindannyiunk bűnéért bűnhődött – a berlini zsidó körházban. Később azt mesélte, hogy egyáltalán nem is fájt, és hogy most még inkább férfiaságának teljében érzi magát. Két hétig kellett a kötéssel járkalnia, amiből egy cső lógott ki.

A harmadik hét végén a szálló férfitársaságának fele a mosdóban gyűlt össze. Majd' kifúrta oldalunkat a kíváncsiság. Misa megmutatta a farkát – olyan sima volt, mint egy virsli. Büszkén világosított fel bennünket az operáció folyamatáról: az előbört lézersugár segítségével távolították el, teljesen fájdalommentesen. A legtöbben mégis csalódottan nézték a farkát. Többet vártak, és azt tanácsolták Misának, hagyja abba ezt az egészszet a zsidósággal, amely tanácsot később meg is fogadta. A szállóban néhányan úgy vélték, hogy sehogy sem lesz ennek jó vége, és visszautaztak Oroszországba.

Akkoriban senki sem értette, miért éppen a németek tartanak el minket. A vietnamiakkal, akiknek szintén Marzahnbán, nem messze a mienktől volt a szállása, teljesen világos volt a dolog: ők voltak a kelet vendégmunkásai, na de az oroszok? Talán valamiféle félreértés történt ott az Alexen, a főkapitányságon az első zsidóknál, amit a hivatalnokok mivel nem akartak beismerni, derekasán továbbcsinálták az egészszet. Valahogy úgy, mint amikor a Fal leomlott. De mint minden álm, ez is hamar véget ért. Fél évvel később már egyetlen felvételt sem engedélyeztek a helyszínen. Moszkvában kellett kérvényt benyújtani és néhány évet várni. Azután bevezették a kvótákat. Közben utólag rendeletben mondták ki, hogy minden zsidót, aki 1991. december 31-ig beutazott, menekültként elismerik és a választási jogot kivéve minden polgári jogot élvezhet.

Az ötödik hullám ezekből a zsidókból, illetve az oroszországi németekből tevődött össze, bár az oroszországi németeknek külön története van. Az összes többi csoport – az orosz feleségek és férjek, az orosz tudósok, az orosz prostituáltak és ösztön-díjasok – együttvéve sem tett ki egy százalékot.

A berlini Zsidó Múzeum épületének részlete

Hány orosz van Németországban? A legnagyobb berlini orosz újság főnöke szerint hárommillió. Ebből 140 ezer csak Berlinben. De mivel soha nem teljesen józan, nem sokat adok a szavára. Már három éve is hárommillióról beszélt. Vagy akkoriban négymillió volt? Annyi mindenesetre igaz, hogy oroszok mindenütt vannak. Ebben igazat adok az öreg szerkesztőnek, rengetegen vagyunk, különösen Berlinben. Oroszokat mindennap látok az utcán, a metróban, a kocsmában, mindenhol. Orosz annak a szupermarketnek a pénztárosnője is, ahová vásárolni járok. A fodrásznál is van egy. A virágbolt eladónője is orosz. Groszman, az ügyvéd is a Szovjetunióból érkezett annak idején, akár csak tíz évvel ezelőtt jómagam, még ha az ő esetében ez alig hihető is.

Két fiú hangosan beszélgetett tegnap a villamonson, azt hitték, senki nem érti őket: „200 milliméter lövetéssel nem találom el. Mindig rengeteg ember veszi körül.” „Próbáld meg akkor egy 500 milliméteressel.” „500 milliméteressel még soha nem dolgoztam!” „Rendben, akkor holnap fölhívom a főnököt és rendelék egy használati utasítást az 500 millimétereshez. Egyébként viszont nem tudom, hogyan reagál majd. A legjobb lesz mégis, ha a 200 milliméteressel csinálod. Végül is meg lehet próbálni még egyszer.” Meg lehet.

Üzleti titkok

Egyszer Wilmersdorfba vetett sorsom. Barátomnak, Ilja Kitupnak, a költőnek akartam Berlin jellegzetes részeit megmutatni.

Már éjfél felé járt az idő, éhesek voltunk, betértünk hát egy török büfébe. A két eladónak láthatóan semmi tennivalója nem volt, nyugodtan teázgattak. A hangszóróból ismerős zene ütötte meg barátom fülét. Az egyik ismert bolgár énekesnő hangját ismerte föl, s néhány strófát együtt dúdolt vele.

„A törökök mindig bolgár zenét hallgatnak éjszaka?” – kérdeztem Kituptól, aki Moszkvában antropológiát hallgatott, népszokások kérdésében így nagyon is otthon volt. Beszélgetni kezdett a két eladóval.

„Ezek nem törökök, hanem bolgárok, csak úgy tesznek, mintha törökök volnának”, magyarázta Kitup, akinek ereiben szintén csordogált némi bolgár vér. „Valószínűleg ez üzleti titkuk.” „De miért teszik ezt?”, kérdeztem. „Berlin olyan sokszínű. Miért kell a helyzetet tovább bonyolítani?” „A fo-

gyasztó ugyanis megszokta, hogy török büfében törökök szolgálják ki, még akkor is, ha valójában bolgárok”, magyarázták az eladók.

Másnap rögtön elmentem abba a bolgár étterembe, melyet nemrég fedeztem föl. Titokban meg voltam győződve, hogy a bolgárok ott valójában törökök. A szemben lévő olasz étteremben viszont, mint kiderült, az olaszok valójában görögök. Miután megszerezték az üzletet, beiratkoztak a népfőiskolára, hogy olaszul tanuljanak, mesélték. A vendégek elvárják, hogy olasz étteremben legalább egy kicsit beszéljenek velük olaszul. Később elmentem az egyik „göröghöz”, érzéseim nem csaltak, mint kiderült, a tulajdonosok arabok voltak.

Berlin titokzatos város. Semmi sem az, aminek látszik. Az Oranienburger utca sushi bárjának pultja mögött Burjatinból való lány állt. Tőle tudtam meg, hogy Berlin legtöbb sushi bárja zsidó kézben van, és hogy ezek nem japánok, hanem amerikaiak. Ami egyáltalán nem meglepő a gasztronómiai társaságok körében. Itt már semmi sem igazi, mindenki önmaga, meg valaki más.

Nem hagytam annyiban a dolgot, tovább vizsgáltam a helyzetet. Napról napra többet tudtam meg. A házunkkal szemben lévő kínai büfében vietnamiak vannak. A Ryke utca indiaija meggyőződéses karthágói tunéz. Az afroamerikai kocsmá főnöke, a falakon lógó voodoo-eszközök ellenére belga. Mint kiderült, még a hitelesség végső menedékeinek számító, vietnami cigarettaárusok is csak tévésorozatokból és rendőrségi jelentésekből származó klisék. Annak ellenére, hogy minden rendőr tisztában van azzal, hogy a nevezett vietnamiak többségükben Mongólia középső részéből jönnek, mégis vietnamiakként szolgálják ki őket.

Nagyon meglepődtem kutatásaim eredményétől, tovább rohagáltam a városban, s próbáltam megtalálni az utolsó hamisítatlan üzletet. Elsősorban az a kérdés foglalkoztatott, kit takarnak az úgynevezett németek, akik ezekben a tipikus éttermekben csülköt és savanyú káposztát kínálnak. Kik vannak azokban a kedélyes kocsmákban, melyek legtöbbször „Ollynál” vagy „Schollynál” névre hallgatnak, ahol a sör mindig feleannyiba kerül. Ott azonban a hallgatás falaiba ütköztem. Érzéseim azt súgják, hogy valami nagy titoknak bukkantam nyomára. Egyedül azonban képtelen vagyok megfejteni. Ha tudja valaki, mit rejtenek a „német” kocsmák szép homlokzatai, jelentkezzen. Minden ötletért hálás vagyok.